

*Guardians of the Memory
Пазители на паметта*

АРХИВИТЕ КАТО НАУЧНА ЛАБОРАТОРИЯ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ЗА ИЗСЛЕДОВАТЕЛИТЕ В ЦИФРОВОТО ОБЩЕСТВО

Русалена Пенджекова-Христева

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме. Статията представя проблема за архивите като научна лаборатория и предизвикателство за изследователите в цифровото общество. В съдържателно отношение основните тематични фокуси на изследването са два: цифровата трансформация на архивите и техните информационни ресурси; изследователят като потребител на ретроспективна документна информация в цифрова среда. Направен е анализ на проблемите и предизвикателствата пред архивните институции и пред съвременните изследователи в ерата на цифровата цивилизация.

Ключови думи: архиви; информационни ресурси; историци; извороведски анализ.

Известно е, че в световен, европейски и национален план ефектът от приложението на новите поколения цифрови технологии в различни сфери на дейност, в частност и в съвременния архивноинформационен сектор, е изведен като стратегически приоритет¹⁾. Това, от своя страна, пряко рефлектира върху архивната философия, теория, методика и практика и създава предпоставки за автоматизиране, цифровизиране и модернизиране на архивите като институции на историческата памет²⁾. Сами по себе си обаче, технологичните иновации не са универсално приложими и трябва да бъдат съотнесени към съответния национален и строго професионален контекст. В случая е важно как информационно-комуникационните технологии (ИКТ) са адаптирани, внедрени и интегрирани в архивите (Nugare 1998). В голяма степен именно от това зависят оптимизацията на основните архивни процеси и дейности и разширяването на възможностите за достъп на гражданите и на изследователите до ретроспективната документна информация, съхранена в архивите. Логично цифровите трансформации налагат и промени в начина на търсене, използване и интерпретиране на архивните ресурси от изследователите. Затова и настоящата разработка има два основни фокуса: 1) *цифровата трансформация на архивите и техните информационни ресурси;*

2) изследователят като потребител на ретроспективна документна информация в цифрова среда.

Цифрова трансформация на архивите и техните информационни ресурси

Както е известно, съвременните архиви през XXI в. са не само белег на държавността, но и гаранция за демократичното функциониране на обществото (Neikova 2007). Те са и част от държавната администрация, която осигурява законосъобразния достъп на гражданите до информацията, документите и архивите³⁾. Затова основните отговорности и приоритети на архивните институции за опазването на националното документално и архивно наследство, от една страна, кореспондират с идеята за реализирането на електронното управление и възможността за достъп на гражданите до различни услуги, включително и като потребители на архивна информация, а от друга – са свързани с гарантирането на оперативната работа на публичните администрации⁴⁾. В тази връзка, достъпът до архивите, с оглед новите политики и стратегии и приложението на цифровите технологии, придобива още по-сериозни институционални, технологични и професионални аспекти. На практика, ИКТ променят не само същността и механизмите на функциониране на архивните институции, но и начините на взаимодействие с човека и социума, като цяло.

У нас от 2007 г., с официалното присъединяване на страната ни към Европейския съюз (ЕС), започна поетапното интегриране на архивноинформационния ни сектор към единното европейско цифрово архивно пространство. На практика, това следва да се реализира чрез уеднаквяването на общите регулационни рамки относно жизнения цикъл на електронните документи, чрез дигитализацията на националните архивни ресурси и чрез унифицирането и стандартизирането на технологията на архивната работа.

За модерната архивноинформационна парадигма новият интернет цикъл е свързан и с преформатирането на традиционните информационни ресурси на отделните национални исторически архиви, в това число и на българските архиви (Neikova 2016). Тяхната цифровизация по същество е свързана с дематериализацията на данните от хартиения/аналоговия носител, което прави възможен бързия и лесен трансфер на архивните ресурси до потребителите им.

Предизвикателствата, които цифровата цивилизация поставя, рефлектират върху съвременния архивноинформационен сектор и изискват преосмисляне и постепенна промяна в различни аспекти.

Преди всичко е необходимо изменение в националните архивни законодателства и нормативната уредба, свързана с архивите, с цел синхронизиране на дейностите в тази сфера с общоевропейските тенденции и другите субекти, участващи в предархивното и архивното поле⁵⁾. Архивното законодателство в Република България също не прави изключение от тези процеси и е нужно то да бъде адекватно актуализирано, за да бъде релевантно на новата цифрова реалност и на нуждите на своите онлайн потребители на архивно съдържание.

Това, от своя страна, предполага актуализация и унификация на терминологичната система на съвременната архивна наука в унисон с навлизането на ИКТ в архивната теория, методика и практика. Все по-широката технологична и концептуална интеграция на различните видове знание изисква прецизиране на терминологичния апарат за съответното дисциплинарно поле, в което се използва (Neikova 2019).

Масштабните трансформации променят в значителна степен и специфичната роля на архивиста през XXI в. От пазител на историческата памет той се превръща в активен селектор, дизайнер и медиатор, предоставящ автентична архивна информация на обществото с цел утвърждаване демократичността, отчетността, доброто управление, съхранението и транслирането на историческата памет и културните традиции. Архивистът се оказва пряк участник в процесите по формирането, съхраняването и ефективното използване на публичните документални и архивни ресурси (Pendzheikova-Hristeva 2016). Осигуряването на възможността архивистите да изпълняват пълноценно и отговорно професионалната си роля, през XXI в. е свързано пряко с обучението и статута на професията „архивист“, както и с бъдещите изисквания и възможности за признаване на дипломите по архивистика (Neikova 2014).

Друг съществен проблем за обществото е осигуряването на интелектуални и технологични възможности, за да бъдат гарантирани автентичността, надеждността и продължителността на съхранението на цифровите документи и архиви с оглед управлението на целия „жизнен цикъл на документите“ – употребата им за оперативни цели, последващото им архивиране с историческа цел и използването им от различни категории потребители на ретроспективна документна информация в цифрова среда.

Непосредствено свързани с това са унифицирането, усъвършенстването и адаптирането на съществуващите професионални стандарти за архивно описание с цел осигуряване на процесите по пълноценното интегриране и трансфериране на данните и информацията в архивноинформационния сектор (Buhman 2000).

В пряка връзка с тези процеси е цифровизирането на научно-справочния апарат в архивите и на традиционните и аналоговите архивни ресурси (особено аудио-визуалните архиви, които са от особена важност в контекста на новите мултимедийни възможности) с цел осигуряване на онлайн достъп до документите и архивите чрез общ интернет портал и възможностите за свързване в мрежа на професионален принцип⁶⁾. Това би създало предпоставки за по-пълноценна научна комуникация и използване на архивните ресурси в цифрова среда.

Необходимо е също осигуряването на възможности за интердисциплинарно и трансгранично сътрудничество в архивноинформационното пространство, включително и с други професионални съсловия, свързани с историческата памет, като тези на библиотекарите, музейните работници и информатиците.

В условията на цифровото общество националните исторически архиви, предоставяйки онлайн достъп до информационните си ресурси, обслужват потребители на цифрова ретроспективна документна информация от целия свят. Това означава, че архивите вече започват поетапно да функционират като модерни информационно-комуникационни центрове в цифрова среда на международно, общностно и национално равнище.

Изследователят като потребител на ретроспективна документна информация в цифрова среда

Протичащите глобални процеси, свързани с цифровата трансформация на архивите и техните информационни ресурси, и все по-широкото приложение на ИКТ във всички сфери на дейност определено водят до промени в традиционната изследователска практика. Това означава, че и „занаятът на историка“ (Blok 1997) в цифровото общество също се видоизменя и придобива нови измерения и характеристики, имайки предвид, че традиционно историците са сравнително най-голямата група изследователи, потребители на ретроспективна документна информация. За да реализират собствените си научноизследователски цели, историците трябва да разработят модерни и надеждни изследователски инструменти и методи, които ще им осигурят по-пълноценното използване на архивните ресурси в цифрова среда. През XXI в. за тях архивите, освен лаборатории за научни изследвания, се оказват и важно професионално предизвикателство.

Понастоящем търсенето на ретроспективна документна информация все повече се осъществява в цифрова среда. Това изисква от историческата колегия усвояването, прилагането и пълноценното използване на нови и разнообразни методи и прийоми за търсене, селекция, идентификация и професионално използване на цифровата архивна информация. В новата реалност историците вече трябва да работят с цифровизиран научно-справочен апарат (пътеводители, архивни описи, каталози и др.), с профилирани портали с архивно съдържание, с цифрови копия на документи и с електронно родени документи. Това, от своя страна, поставя и редица бъдещи въпроси за: необходимостта от използването на нови методи за извороведска оценка на достоверността на архивната информация в цифрова среда; приложението на ИКТ в историческите реконструкции; промяната във философията, теорията и методологията на историческата и архивната наука, като цяло.

Безспорно интернет е най-удобната мултимедийна платформа за обмен на данни и информация в обществото, а технологизирането и универсализирането на процеса променят начините на взаимодействие. На практика, чрез специализираните автоматизирани информационно търсещи архивни системи, интегрирани в съответните отраслови портали, изследователят получава разнообразни възможности за: визуализиране на компютърния екран на архивните документи

чрез цифровите им образи от всяка точка с интернет достъп; достъп до уебстраници и социални медии, специализирани в информацията за архивите и системите в администрацията, официалните органи или частни субекти; достъп до бази данни за архивни библиографии, каталози на документи, архивни цифрови справочници и документални колекции; разпространение на различните архивни обекти и комуникация чрез електронна поща; възможност за онлайн свързване с центровете на архивната система и др.

Новите възможности обаче поражда и нова виртуална реалност. На практика, онлайн достъпът позволява на изследователите от цял свят, без прекъсване, 24 часа в денонощието, да могат да търсят архивна информация и да използват необходимите им първични (архивни) извори. Несъмнени са предимствата на тези възможности, но също така са и множество ограниченията и неочакваните трудности, които могат да възникнат при работа с архивни ресурси в цифрова среда.

За изследователя от първостепенно значение е ориентирането в библиографията по темата, определянето на параметрите на изворовата база, конструирането на контекстуални знания за документалните и архивните комплекси и последващата селекция и оценка на достоверността на информацията, съдържаща се в тях. На практика, изследователят в цифрова среда осъществява т.нар. „архивно-информационна евристика“, която за разлика от традиционната архивна евристика предполага издирване чрез сърфиране, чрез комбинирано търсене по ключови думи и чрез генериране на интегрирана информация и знание в цифров контекст. Това изисква и определено ниво на цифрова грамотност за употреба, възприемане и критично осмисляне на цифровата ретроспективна документна информация.

Изследователят трябва да е осведомен, че на този етап са цифровизирани много малък процент от традиционните архивни ресурси, тъй като при подбора за приоритетно цифровизиране се имат предвид различни критерии, сред които: уникални и особено ценни документи; най-често търсените и използваните от изследователите документи; стари и застрашени документи; тематични цифрови колекции с висока общоисторическа стойност⁷⁾. Тези факти са от ключово значение за т. нар. „контекст на историческата информация“, който е изключително важен при реализирането на обективни исторически реконструкции.

С оглед извороведската работа е важно да бъде пояснено, че в действителност изследователят получава онлайн достъп до цифрови копия на архивните документи. Това, от своя страна, поражда редица проблеми при текстологичната работа във връзка с изясняването историята на текста, установяването на автентичността и достоверността на историческия извор, извършването на атрибуцията, локализацията и датировката (т.е. определянето на т.нар. „външни белези“ на историческия извор).

При използването на цифровите копия на архивните документи тези фундаментални за историческия извор характеристики се дематериализират и предопределят в голяма степен от качеството на цифровизацията на равнище опи-

сание, сканиране, графична обработка и последващо съхранение и използване (Yumasheva 2012). Именно на тези нива от процесите по цифровизацията на архивните документи впоследствие за изследователите възникват и определени ограничения и затруднения.

Фактически цифровото копие на архивния документ е независим обект, който съчетава информацията от оригиналния архивен документ с физическата форма на копието. Следователно изследователят трябва да е осведомен в детайли за процеса по създаването на цифрови копия на архивните документи и да познава критериите за работа, гарантиращи качествената им цифрова трансформация. Качествената цифровизация обаче изисква спазването на множество параметри, които в своята съвкупност трябва да осигуряват качеството на описанието на оригиналния архивен документ, на сканирането му, на графичната му обработка и на неговото съхранение и използване под формата на цифрово копие⁸⁾.

В зависимост от качеството на описанието, респективно въвеждането на метаданните за цифровизирания документ, изследователят, потребител на архивна информация в цифрова среда, може да се сблъска с различни технически проблеми, които затрудняват извороведската работа.

Всъщност изследователят няма достъп до мастер копието на архивния документ, респ. до висококачественото цифрово копие за дългосрочно съхранение, служещо за източник на производни копия. Той работи с производни цифрови копия, за чието създаване често липсва информация.

При попълването на метаданните, респективно на структурираната информация, отразяваща основните характеристики на обекта – съдържание, контекст и реквизити, често се използват различни формати. Също така за онлайн потребителя е осигурена видимост само на дескриптивните метаданни и той не може да види структурните и административните метаданни, които съдържат важни, от извороведска гледна точка, характеристики за документа при работа с него в цифрова среда⁹⁾. Важно е също да бъде отбелязано, че описанието, съпровождащо цифровото копие на архивния документ, обикновено се отнася за оригинала, а не за производното копие. Друг е въпросът, че нерядко самото описание на оригинала не е съставено научно коректно, което може да подведе онлайн потребителя на архивна информация.

Възможно е нарушаване на логическите и контекстуалните връзки във взаимосвързаните информационни комплекси, тъй като конкретното цифрово копие на архивния документ обикновено може да бъде взето от различно ниво в йерархичната архивна система, оставайки изолирано и извън информационния контекст.

Във връзка с процеса по сканиране на архивните документи, като част от процеса по цифровизация и създаването на мастер образите, за изследователя, потребител на цифрова архивна информация, също могат да възникнат усложнения при осъществяването на извороведския анализ.

Нерядко се констатира известни непълноти в цифровите копия на архивните документи, като напр. липса на копия на обратната страна на листовите, неописани изгубени листове в архивните документи, несканирани листове със служебна информация (напр. заверителни листове) и др.

Сравнително ограничени са и възможностите за сканиране на т.нар. „сложни документи“ – различни по размер архивни документи (фолианти, свитъци и др.), такива, съдържащи филиграни, екслибриси и др. под., брайлови документи и пр.

В голяма степен влияние върху качеството оказва конфигурирането на настройките за сканиране и избор на подходящ режим с оглед възпроизвеждането на нюанси, които се забелязват само под ъгъл или при определени условия.

Пречки за изследователя, потребител на архивна информация в цифрова среда, са възможни и заради начина на графичната обработка и последващото представяне на цифровите копия на архивните документи в съответния специализиран облачен софтуер.

Възможна е загуба на част от информацията поради изрязване на елементи, свидетелстващи за физическото състояние на документа. Интегрирането на цифровите копия на архивните документи в облачния софтуер може да доведе до объркване на листове поради автоматичната номерация, до автоматично събиране на сканирани поотделно копия на страници и пр.

Възможностите за ретуширане/графично обработване на цифровите копия на архивните документи са значителни. Често обаче липсва информация какво конкретно е коригирано (напр. програмата за работа с растрни изображения Ador Photoshop не съхранява протоколи за работа с изображението, след като то бъде запазено в определен формат – jpeg, tiff и др.).

Важно е да бъде отбелязано, че цифровото копие на архивния документ става самостоятелен продукт – отделна материална същност, което поставя и въпроса за авторското право (Petersan 2002).

При миграцията на цифровото копие на архивния документ се натрупва още информация и то се превръща в трудно използваем обект, който служи на изследователя само за първоначално запознаване, което на практика не отменя използването на оригинала на място в съответния исторически архив.

Множество са и проблемите, свързани с потвърждаването на автентичността на предоставеното цифрово копие на архивния документ на изследователя и идентичността с оригинала: кой и как гарантира, че при графичната обработка на изображението не са направени промени, засягащи документа и пр.

За изследователя, потребител на архивна информация в цифрова среда, възникват и определени проблеми на ниво използване и съхранение на цифровите копия на архивните документи.

От значение е как се съхраняват мастер копието и производните му копия – в какви формати и на какъв носител. От друга страна, цифровите копия на архивните документи може да се разглеждат и като факсимилно възпроизвеждане на

историческите извори, а предоставянето им в читалните зали, в профилираните архивни портали и мрежи в интернет се явява и форма на публикуване, респективно трябва да се спазват и действащите методически регламенти за публикуване на документи. Важни са също въпросите относно отчитането на използването, проблемите за защита на достъпа и пр. (Yumasheva 2015).

Като цяло, проблемът за оценката на качеството на цифровите копия на архивните документи е комплексен и е от методологически и практико-приложен характер. За да бъде компетентен онлайн потребител на архивна информация в цифрова среда и да избегне посочените затруднения, изследователят следва да познава добре регламентите и инструкциите за цифровизация на архивните документи.

По същество работата на изследователя с цифрови копия на архивните документи, от една страна, скъсява пътя до оригиналните архивни документи, но от друга – увеличава количеството на изследователските процедури, които по принцип трябва да извърши при извороведското проучване и анализа на оригиналния документ. На практика, се налага извършването на двойна извороведска оценка: 1) технологично и техническо извороведско проучване за установяване на автентичността на цифровите копия на архивните документи спрямо оригиналите; 2) класическо извороведско проучване по утвърдената за целта методология. Удобният и бърз достъп обаче не отменя въпросите за критическия анализ на източника, макар все повече да се използват и ИКТ при анализа на текста, респективно инструментите на компютърното изворознание (Varfolomeyev & Ivanov 2013).

Посочените клопки за изследователя, потребител на архивни ресурси в цифрова среда, са и важен елемент от т.нар. „цифрова история“, която след 90-те г. на XX в. се превръща в нова професионална реалност. (Volodin 2015). Тук става дума не само за репрезентирането на историята, а за използването на модерни евристични подходи при издирването на исторически извори, за прилагането на нови изследователски инструменти за извороведски анализ и за употребата на по-широките възможности за научна историческа интерпретация.

Освен при извороведската работа това, като цяло, кореспондира и с въпроса за внедряването на информационно-технологични решения при реализирането, включването в научно обращение и популяризирането на самите исторически изследвания. Цифровизацията влияе върху методологията и методиката на историческото изследване, а използването на архивните ресурси в цифрова среда е само част от този въпрос.

Безспорно обаче е усъвършенстването и подпомагането на работата на изследователите историци чрез новите цифрови технологии. Възможностите в тази посока са значителни, като например: приложна визуализация, виртуална реконструкция, пространствена репрезентация и др.; анализ на текстове с помощта на изкуствен интелект; разработка на крупномасщабни интернет ресурси – профилирани онлайн портали, енциклопедии, речници и пр.; приложение на интерактивни хипермедия технологии (различни от линейния наратив) – мултимедийни

документални системи, компютърни игри, виртуална реалност и др.; използване на социалните медии за обмен на професионална информация и за колективно авторство на ресурси и пр.

Несъмнено онлайн достъпът до информационните ресурси на архивите в цифрова среда и цифровите репродукции подпомагат значително процесите на изследване. Изследователят пести време, улеснен е в узнаването и намирането на архивни материали, подпомага се процесът на разбиране на съдържанието и контекста и пр. На този етап обаче всички тези предимства все още не заместват необходимостта от използване на оригиналите на място от изследователите. Аналитичните и тълкувателните умения при работата с архивни източници са също толкова необходими на учения в цифровия век, колкото и преди. Макар необикновените възможности на цифровата ера да имат и редица предизвикателства.

Необходима се оказва определена цифрова грамотност на изследователите за използване на персонален компютър, мрежови устройства, интернет и социални медии. При обработката на големи бази данни и хиперсвързани такива изследователите ще трябва да мислят като програмистите с оглед ролята на хората във всеки етап по изработване на цифровите копия на архивните документи – въвеждането на метаданните, процесите по сканиране и графична обработка, съхранението и достъпа до цифровата информация и др.

Употребата и възприемането на информацията в цифровата епоха изискват още по-сериозни умения за критично мислене, което, от своя страна, ще гарантира пълноценното участие на изследователите в обществото на знанието.

Отделен засега остава въпросът за създадените днес електронно родени документи, които в бъдеще ще станат обект на изследване от историците и които ще поставят нови професионални предизвикателства.

В общоисторически план е добре известно, че в зависимост от типа общество се проявяват функциите и ролята на архивите за човека. В зависимост от еволюцията на обществото постоянно се трансформира и предназначението им: първоначално те са тясно свързани с управлението, законодателната и юридическата практика; в новото време на преден план е изведена историческата ценност на документите; днес архивите са призвани да гарантират правата и свободите на гражданите, както и демократичните устои на обществото (Ardashkina 2013). В тази връзка, винаги ще има определена професионална общност, която ще определя приоритетите и параметрите на използване на архивите – юристи, историци, програмисти и др. Все повече се трансформира и ролята на човека в обществото – усложняват се процесите на идентификация и комуникация, а паметта се „демократизира“ и престава да бъде привилегия единствено за историка изследовател. Доколко и до каква степен обаче съвременните историци ще овладеят новата цифрова реалност, ще зависи от тяхната адаптивност, креативност и професионални умения.

Благодарности

Изследването е финансирано по проект КП-06-ОПР05/8: *Пловдив – от мулти-езиков и мултикултурен център на Източна Румелия до Европейска столица на културата*. ФНИ при МОН.

БЕЛЕЖКИ

1. Доклад за архивите в разширения Европейски съюз. Разширяване на архивното сътрудничество в Европа: план за действие. Разработен от групата на националните експерти в областта на архивите на страните членки на ЕС, от институциите и органите на ЕС по искане на Съвета на Европейския съюз. София: Електронно издание. 2008. Б. с. https://electronic-library.org/books/Book_0075.html (достъпен 20 юли, 2020 г.).
2. Стратегия на Държавна агенция „Архиви“ за 2016 – 2020 г. https://www.archives.government.bg/uploaded_files/STRATEGY_DAA_2016-2020_fin%281%29.pdf (достъпен 15 август, 2020 г.).
3. Закон за Националния архивен фонд. В сила от 13.07.2007 г.
4. Закон за електронното управление. В сила от 13.06.2008 г.
5. Доклад за архивите в разширения Европейски съюз...
6. Archives Portal Europe: <https://www.archivesportaleurope.net/bg> (достъпен 26 август, 2020 г.).
7. Методическият кодекс. Свитък V. Информационна и популяризаторска дейност, правила за публикуване на архивни документи, правила за дигитализиране на архивни документи. 2013, София: Държавна агенция „Архиви“, 96 – 128.
8. Пак там.
9. Пак там.

ЛИТЕРАТУРА

- АРДАШКИНА, О. М., 2013. Актуализация роли архива в современном обществе: философский подход. *Вестник Томского государственного университета. Философия. Социология. Политология*, 4 (24), 83 – 91.
- БЛОК, М., 1997. *Апология на историята, или занаятът на историка*. София: Сонм.
- БУХМАН, В., 2000. Стандарти и архиви. *Архивен преглед*, Iss. 3 – 4, 5 – 16.
- ВАРФОЛОМЕЕВ, А. Г. & ИВАНОВ, А. С., 2013. *Компьютерное источниковедение: семантическое связывание информации в репрезентации и критике исторических источников*. Петрозаводск: ПетрГУ.
- ВОЛОДИН, А., 2015. Цифровая история: ремесло историка в цифровую эпоху. *Электронный научно-образовательный журнал История*. Т. 6, 8 (41).

- НЕЙКОВА, А., 2007. *Архиви и общество*. София: СОФИ-Р.
- НЕЙКОВА, А., 2014. Архивите и професионалното образование по архивистика в мрежовото общество. *Литература... Наука... Библиография. Сборник, посветен на 70-годишния юбилей на доц. д-р Татяна Янакиева*. София, с. 253 – 263.
- НЕЙКОВА, А., 2016. Стратегии, политики и проблеми във връзка с дигитализацията на информационните ресурси на архивите. *Архивен преглед*, 2, с. 90 – 99.
- НЕЙКОВА, А., 2019. Компютърната архивистика и предизвикателствата за архивната терминология. *Империи и имперско наследство на Балканите. Сборник в чест на 70-годишнината на проф. Людмил Спасов. Т. II. Ново време и съвремие*. Пловдив, с. 505 – 521.
- НУГАРЕ, К., 1998. Влияние на информационните технологии в архивите и архивната дейност. *Архивен преглед*, Iss. 3 – 4, 5 – 28.
- Пенджекова-Христева, Р. 2016. Архивистът като архитект и медиатор на колективната историческа памет. *Мултикултурният човек. Т. I*. София: Гутенберг, 552 – 567.
- ПЕТЕРСЪН, Г., 2002. Новите технологии и авторското право: отражение върху архивите. *Архивен преглед*, 3 – 4, 43 – 50.
- ЮМАШЕВА, Ю., 2012. Електронни копии на документи на архивния фонд на РФ: источниковедческие проблемы. *Вестник Московского университета. Серия 8: История*, 5, 150 – 175.
- ЮМАШЕВА, Ю., 2015. Архивы электронных документов: проблемы и возможные решения. *Власть*. Vol. 23. Iss. 3, 61 – 66.

REFERENCES

- ARDASHKINA, O. M., 2013. Aktualizatsia roli arhiva v sovremennom obshtestve: filosofskiy podhod. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Filosofia. Sotsiologia. Politologia*, 4 (24), 83 – 91.
- BLOK, M., 1997. *Apologia na istoriyata, ili zanayatat na istorika*. Sofia: Sonm.
- BUHMAN, V., 2000. Standarti i arhivi. *Arhiven pregled*. 3 – 4, 5 – 16.
- VARFOLOMEEV, A. G. & IVANOV, A. S., 2013. *Kompyuternoe istochnikovedenie: semanticheskoe svyazvanie informatsii v reprezentatsii i kritike istoricheskikh istochnikov*. Petrozavodsk: PetrGU.
- VOLODIN, A., 2015. Tsifrovaya istoria: remeslo istorika v tsifrovuyu epokhu. *Elektronny nauchno-obrazovatelnyy zhurnal Istoria*. Vol. 6, 8 (41).
- NEYKOVA, A., 2007. Arhivi i obshtestvo. Sofia: SOFI-R.
- NEYKOVA, A., 2014. Arhivite i profesionalното образование по архивистика в мрежовото общество. *Литература... Наука... Библиография. Сборник, посветен на 70-годишния юбилей на доц. д-р Татяна Янакиева*. Sofia, 253 – 263.
- NEYKOVA, A., 2016. Strategii, politiki i problemi vav vrazka s

- digitalizatsiyata na informatsionnite resursi na arhivite. *Arhiven pregled*. 2, 90 – 99.
- NEYKOVA, A., 2019. Kompyutarnata arhivistika i predizvikatelstvata za arhivnata terminologia. Imperii i impersko nasledstvo na Balkanite. *Sbornik v chest na 70-godishninata na prof. Lyudmil Spasov. T. II. Novo vreme i savremie*. Plovdiv, 505 – 521.
- NUGARE, K., 1998. Vliyanie na informatsionnite tehnologii v arhivite i arhivnata deynost. *Arhiven pregled*. Iss. 3–4, 5 – 28.
- Pendzhekova-Hristeva, R. 2016. Arhivistat kato arhitekt i mediator na kolektivnata istoricheska pamet. *Multikulturniyat chovek*. T. I. Sofia: Gutenberg, 552 – 567.
- PETERSAN, G., 2002. Novite tehnologii i avtorskoto pravo: otrazhenie varhu arhivite. *Arhiven pregled*. Iss. 3–4, 43 – 50.
- YUMASHEVA, Yu., 2012. Elektronnie kopii dokumentov arhivnogo Fonda RF: istochnikovedcheskie problemi. *Vestnik Moskovskogo universiteta*. Seria 8: Istoria, 5, 150 – 175.
- YUMASHEVA, Yu., 2015. Arhivi elektronnih dokumentov: problemi i vozmozhnie reshenia. *Vlasty*. Tom 23. № 3. 61 – 66.

ARCHIVES AS A SCIENTIFIC LABORATORY AND A CHALLENGE FOR RESEARCHERS IN THE DIGITAL SOCIETY

Abstract. The article presents the problem of archives as a scientific laboratory and a challenge for researchers in the digital society. In terms of content there are two thematic focuses of the study: digital transformation of archives and their information resources; the researcher like a user of retrospective documentary information in a digital environment. Analysis of the problems and challenges, that the archival institutions and modern researchers face in the era of digital civilization, is made.

Keywords: archives; information resources; historians; analysis of historical sources.

✉ **Dr. Rusalena Pendzhekova-Hristeva, Assoc. Prof.**

ORCID iD: 0000-0002-3050-5902

Faculty of History and Philosophy

University of Plovdiv “Paisii Hilendarski”

24, Tzar Asen St.

4000 Plovdiv, Bulgaria

E-mail: rusalena@uni-plovdiv.bg